

บทที่ 9

วิธีพูดกับผู้ได้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย

เนื้อหา

- การเตรียมตัวก่อนการพูดกับผู้ได้บังคับบัญชา
- วิธีและขั้นตอนการพูดกับผู้ได้บังคับบัญชา
- ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บังคับบัญชา
- วิธีพูดกับเพื่อนร่วมงานที่มีประสิทธิภาพน้อย

สาระสำคัญ

1. ในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ย่อมจะมีผู้ได้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย เช่น คนเกียจคร้าน คนทำงานช้า คนที่ไม่เอาใจใส่ต่องาน ฯลฯ ดังนั้นหัวหน้างานจึงต้องเป็นผู้แก้ไขปัญหาเหล่านี้
2. การพูดกับผู้ได้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย จะต้องเตรียมหาข้อมูลและข้อเท็จจริง การเตรียมสถานที่ และสิ่งจำเป็นให้พร้อม
3. หัวหน้างานควรพูดกับผู้ได้บังคับบัญชาสองต่อสอง พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือและติดตามผลงานด้วย
4. ในบางกรณีหัวหน้างานจะต้องปรึกษา และขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป และอาจต้องปฏิบัติตามระเบียบการลงโทษ
5. ในกรณีที่เพื่อนร่วมงานที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย หัวหน้างานควรใช้วิธีพูดปรึกษาขอความคิดเห็น และพูดขอรับรอง

วัตถุประสงค์

มุ่งให้ผู้ศึกษาสามารถ :

1. บอกลักษณะของของผู้ได้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยได้
2. อธิบายวิธีและขั้นตอนการพูดกับผู้ได้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพน้อย
3. บอกถึงวิธีติดตามผลงาน การปรึกษา และขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป และการปฏิบัติตามระเบียบการลงโทษ
4. อธิบายวิธีพูดกับเพื่อนร่วมงานที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย
5. พูดกับผู้ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยได้

บทที่ 9

วิธีพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย

เชื่อได้ว่าผู้นำหรือหัวหน้างานทุกคนต้องการให้งานในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การทำงานจะมีประสิทธิภาพหรือไม่เช่นนั้นย่อมขึ้นอยู่กับคนทำ แม้ว่าระเบียบและวิธีการปฏิบัติงานจะดี แต่ถ้าคนทำไม่สนใจทำหรือเอาใจใส่ ผลงานก็จะออกมาอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ในหน่วยงานบางแห่งได้พยายามแก้ไขงานของหน่วยงานหรือองค์การให้มีประสิทธิภาพด้วยการพิจารณาหรือคัดเลือกตัวบุคคลทำงาน จัดให้มีการอบรม จัดส่งคนไปรับการอบรม มีการประเมินผลการปฏิบัติงาน การตรวจสอบผลงานและ ฯลฯ ถึงกระนั้นก็ตาม การทำงานในหน่วยงานก็ไม่ดีขึ้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือมีประสิทธิภพน้อยนั้นขึ้นอยู่กับคนทำเป็นประการสำคัญ

ในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งย่อมจะมีคนทำงานที่มีประสิทธิภาพน้อยเช่นคนที่ทำงานซ้ำ คนเกียจคร้าน คนที่ทำงานลวก ๆ คนที่เอะอะโวยวาย และคนที่ไม่สามารถจะเข้ากับคนอื่น (หรือคนที่ไม่ยอมเข้ากับคนอื่น) ฯลฯ เป็นต้น จากการสอบถามและสังเกต จะพบว่าผู้นำหรือหัวหน้าหน่วยงานที่มีคนทำงานประเภทดังกล่าวจะหาทางโยกย้ายสับเปลี่ยนบุคคลเหล่านั้นไปอยู่หน่วยงานอื่นหรือเลิกสนใจ ความจริงวิธีนี้ก็เป็นที่แก้ปัญหาก็ได้ผลเร็วทันใจ และอาจทำให้หัวหน้างานหายกังวลใจได้ แต่ก็ไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาก็ดี เพราะว่าถ้าในหน่วยมีคนที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยเช่นนี้เป็นจำนวนมาก หัวหน้างานคงต้องหาทางโยกย้ายสับเปลี่ยนทุกคน

ฉะนั้นวิธีที่จะกล่าวมาแล้วจึงน่าจะเป็นวิธีสุดท้ายที่หัวหน้างานควรจะทำแนวทางปฏิบัติก่อนใช้วิธีสุดท้าย มีผู้แนะนำไว้พอสรุปได้ดังนี้คือ

1. การเตรียมตัวก่อนการพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชา

เมื่อเกิดปัญหาผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานมีประสิทธิภาพน้อยเกิดขึ้น ผู้นำหรือหัวหน้างานคิดว่าจะต้องพูดชี้แจงกับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว หัวหน้างานควรเตรียมตัวก่อนการพูดชี้แจงดังนี้

1.1 จัดทำสิ่งที่จำเป็น หัวหน้างานควรจัดทำสิ่งที่จำเป็นดังนี้

1.1.1 พยายามหาข้อมูล ข้อเท็จจริงของผู้ใต้บังคับบัญชาให้มากที่สุดเท่าที่จะ

มากได้ และควรศึกษาความคิดเห็นตลอดจนความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาข้อบกพร่องของผู้ใต้บังคับบัญชา

1.1.2 ควรรักษาอารมณ์และจิตใจให้สงบและเป็นปกติก่อนที่จะพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชา トラバドที่อารมณ์และจิตใจยังไม่ปกติก็ยังไม่ควรที่จะพูด

1.1.3 จัดหาสถานที่ที่จะพูดเป็นการเฉพาะสองต่อสอง และจัดให้มีเวลาในการพูดชี้แจงให้เพียงพอ

1.2 ศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) หัวหน้างานควรทบทวนเกี่ยวกับธรรมชาติหรือจิตวิทยาของคนเราซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1.2.1 คนเรามักรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ (Self-importance)

1.2.2 คนเราต้องการให้คนอื่นรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน ไม่ถูกกีดกันและอยากให้คนอื่นให้เกียรติ ให้ความนับถือและสนใจตน

1.2.3 คนเรามีความสนใจตนเอง และเห็นแก่ตนเองก่อน

1.2.4 คนเราอยากให้ตัวเองเจริญก้าวหน้าขึ้น

1.2.5 คนเราอยากให้มีการดำเนินการกับปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ทันที

1.2.6 คนเราอยากพูดมากกว่าอยากฟัง

1.2.7 คนเราไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง

1.2.8 คนเรามีนิสัยอยากรู้อยากเห็น (Curiosity)

1.2.9 คนเราอยากให้คำแนะนำปรึกษาแก่คนอื่นมากกว่าจะรับฟังคำแนะนำจากคนอื่น

1.2.10 คนเราไม่ชอบการบังคับบัญชาที่ใกล้ชิดเกินไปหรือหลวมเกินไป

2. วิธีและขั้นตอนการพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชา

เมื่อหัวหน้างานได้มีการเตรียมตัวก่อนการพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาพร้อมแล้ว ก็พูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้โดยปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 พูดชี้แจงกับผู้ใต้บังคับบัญชาสองต่อสอง

การพูดชี้แจงกับผู้ใต้บังคับบัญชาควรจะทำเฉพาะสองต่อสอง ไม่ควรมีผู้อื่นได้รู้หรือได้เห็น เพราะผู้ที่ได้รู้ได้เห็นก็อดที่จะซักถามผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ได้ ส่วนผู้ใต้บังคับบัญชาย่อมจะเกิดความรู้สึกอับอายเป็นของธรรมดาถ้าในห้องของหัวหน้าหน่วยงานมีผู้อื่นนั่งทำงานอยู่

ด้วย (เช่นหัวหน้าแผนกอื่น เลขานุการ คนสนิท ฯลฯ) ก็ควรหลีกเลี่ยงไปใช้สถานที่อื่น ในขณะที่อยู่ด้วยกันสองต่อสองนี้ผู้นำหรือหัวหน้างานควรจะรักษาอารมณ์ให้ปกติ ไม่ควรแสดงสีหน้าเคร่งเครียด หน้าเนี้ยวขมวด หรือท่าเศร้า เสียสั่นเครือ ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อคิดในแง่จิตวิทยาแล้ว ผู้ใต้บังคับบัญชาย่อมจะมีความกังวลใจหวาดกลัวเมื่อรู้ว่าจะต้องพบกับผู้บังคับบัญชาอยู่แล้ว ยิ่งไปพบสีหน้าของผู้บังคับบัญชาดังกล่าวด้วยแล้วก็จะยิ่งทำให้บรรยากาศตึงเครียดยิ่งขึ้น

เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าไปในห้องของหัวหน้างานแล้ว หัวหน้างานควรจะให้การต้อนรับอย่างดี อย่างน้อยที่สุดก็ควรจะให้ที่นั่งด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม (อาจหาเก้าอี้มัตอนรับด้วยก็ได้) และทักทายถามทุกข์สุขบ้างเล็กน้อยหลังจากนั้นผู้นำหรือหัวหน้างานก็พูดจาชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบว่าหน่วยงานหรือตนเองมุ่งหวังให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำอะไร มีปริมาณและคุณภาพงานมากน้อยอย่างไร พูดง่าย ๆ ก็คือการพูดเน้นถึงหน้าที่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องรับผิดชอบ จากนั้นจึงชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องในหน้าที่ วิธีพูดชี้แจงควรเป็นไปในลักษณะที่เป็นกันเองไม่จู้จี้ หรือมุ่งเอาผิด อาจพูดในทำนองว่า “.....ผมได้ยินคนเขาพูดว่าคุณทำ.....อย่างนั้นหรือ?” หรืออาจพูดในแนวหวังดีเช่น “ตอนนี้คุณวิชัย ไม่สบาย รีเปล่าซะเพราะงานที่ทำมารู้สึกว่าจะผิดบ่อย ๆ หรือ “พักนี้งานคุณคงจะมากนะคะ เรื่องที่คิดมันส่งไปสามอาทิตย์แล้ว ยังไม่ได้รับเลยคะ” หรือ “ไม่ทราบว่าผมจะผิดหรือเปล่านะ ผมรู้สึกว่ามีคนก่อนข้างจะใจร้อน ไปหน่อยนะคะ เพราะงานที่ทำมามีข้อบกพร่องมากจริง ๆ ซะ.....” ฯลฯ เป็นต้น

หลังจากที่พูดชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบข้อบกพร่องในหน้าที่แล้วหัวหน้างานสมควรอย่างยิ่งที่จะรับฟังการพูดให้เหตุผลของผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงแม้ว่าบางครั้งการพูดนั้นจะเป็นการแก้ตัวที่ไร้เหตุผลก็ตาม เมื่อรับฟังแล้วก็อธิบายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบว่าความผิดหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ นั้นมีผลเสียหายและมีความหมายต่อหน่วยงาน หรือต่อหัวหน้างาน หรือต่อผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปอีก เมื่อพูดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจอย่างละเอียดแล้ว หัวหน้างานก็ถามผู้ใต้บังคับบัญชาว่าควรจะปรับปรุงข้อบกพร่องหรือความผิดของตนอย่างไร อาจถามว่า “.....คุณก็รู้แล้วว่าการทำงานบกพร่องอย่างนี้ แล้วคุณจะแก้ไขอย่างไรดีล่ะคะ” หรือ “ช่วยบอกฉันหน่อยเถอะคะว่าคุณควรจะแก้ไขข้อบกพร่องของตัวเองอย่างไร” หรือ “คุณรู้ข้อบกพร่องแล้ว คุณช่วยหาทางแก้ไขหน่อยดีไหมคะ” ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาบอกหรือสัญญาว่าจะประพฤติปฏิบัติหน้าที่ให้ดีขึ้นด้วยวิธีใดก็ตาม หัวหน้างานควรจะรับฟัง แต่ไม่ควรคัดค้านหรือแทรกแซงวิธีการของผู้ใต้บังคับบัญชา และควรให้โอกาส (give a chance) ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แก้ไขปรับปรุงตามแนวความคิดของตนเอง บางครั้งหัวหน้างานอาจเห็น (จากประสบการณ์ของตนเอง) ว่าวิธีการของผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ได้ผล ก็ยังไม่ควรคัดค้านหรือขัดขวาง เพราะผู้ใต้บังคับบัญชาจะเข้าใจและจดจำวิธีการที่ไม่ได้ผลที่ประสบกับตนเองได้ดีกว่าการบอกเล่าของผู้บังคับบัญชา

2.2 ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

หลังจากที่พูดคุยแจ่มแจ้งกันสองต่อสองตลอดจนให้โอกาสแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาปรับปรุงตนเองแล้ว หัวหน้างานไม่ควรปล่อยปละละเลย แต่ควรให้ความช่วยเหลือตามสมควร เช่นคอยแจ้งเรื่องราวข่าวสารต่างเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ บางครั้งอาจจัดหาเอกสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานให้บางครั้งอาจพูดแนะนำวิธีการใหม่ๆ หรือบางครั้งอาจจะพาไปดูการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นก็ได้ แต่วิธีพาไปดูการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นนี้ควรทำอย่างไม่จงใจ เช่นอาจจะทำเป็นขอร้องให้ไปเป็นเพื่อนหรือไปทำกิจกรรมบางอย่าง ฯลฯ

การพูดแนะนำหรือแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้น หัวหน้างานควรใช้วิธีพูดในแบบเล่าสู่กันฟังอย่างกันเอง ไม่แสดงความเจาะจงออกมาอย่างเด่นชัด แต่อาจมีศิลปะเพิ่มเติมตอนท้ายเชิงชักจูงใจให้ลงมือกระทำ หรือลองปฏิบัติดูเช่น “.....เมื่อวันก่อนเพื่อนผมเล่าให้ฟังว่า พนักงานแผนกบัญชีของเขาจะพยายามทำงานให้เสร็จก่อนสี่โมงทุกวันศุกร์ หลังสี่โมงก็จะนั่งดื่มน้ำชากันและเพื่อนผมซึ่งเป็นหัวหน้าก็อนุญาต เพราะเห็นว่างานเสร็จก่อนกำหนด ผมว่าวิธีนี้ไม่เลวนะครับ.....” หรือ “เมื่อวันอาทิตย์ฉันไปสุระที่สนามหลวงบังเอิญพบหนังสือนี้เข้า รู้สึกว่ามีประโยชน์ดีเพราะเกี่ยวกับการทำงาน ดิฉันเลยซื้อมาฝากพวกเราละ ดิฉันก็เก็บไว้อ่านเล่มนี้แล้วละค่ะ” หรือ เมื่อคืนนี้ผมฟังคุณหมอเสนอพูดทางวิทยุ ท่านบอกว่าคนไข้โมโหอารมณ์ร้อนนะครับ ถ้าเกิดโมโหขึ้นมากก็ให้เดินสัก 10 นาที แล้วจะรู้สึกว่าร่าเริงขึ้น ผมว่าผมจะลองดูบ้างละ เพราะบางทีผมก็อารมณ์ร้อนเหมือนกันละ ใครจะลองก็ได้ครับ เป็นต้น

2.3 หมั่นติดตามผลงาน

ผู้นำหรือหัวหน้างานควรจะติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาว่าได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือไม่ การติดตามผลงานนี้ไม่ควรทำอย่างเปิดเผยจนเกินไป และไม่ควรให้ผู้บังคับบัญชารู้ตัว ทั้งนี้เพราะจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความหวาดระแวง เกิดความ

กลัว หรือระมัดระวังตัวมากเกินไปซึ่งจะทำให้เกิดความตึงเครียดขึ้น วิธีที่ดีก็คือหัวหน้างานควรจับตาดูห่าง ๆ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานดีขึ้น หรือแก้ไขปรับปรุงได้ (บ้าง) ก็ควรจะยกย่องชมเชย เพราะการพูดชมจะเป็นการให้กำลังใจในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้หมดไป

การพูดชมก็ควรจะพูดอย่างมีศิลปะ ทำให้ผู้ฟังเกิดความภาคภูมิใจมากกว่าที่จะให้ผู้ฟังคิดว่าเป็นการพูดเยินยอ หรือพูดอย่างไร้ความหมาย เช่น “เดี๋ยวนี้คุณทำงานรวดเร็วขึ้นนะ ถูกใจผมมากและขอให้เป็นอย่างนี้ต่อไปนะฮะ” หรือ “สมัยก่อนผมก็เป็นอย่างนี้เหมือนกันคือชอบเอะอะโวยวาย ที่หลังก็ค่อย ๆ แก้ไขตัวเองมันก็ดีขึ้นแหละครับ ผมว่าคุณใจเย็นกว่าเก่ามากนะครับ.....” หรือ “หนูทำงานเรียบร้อยขึ้นมากนะค่ะ ชอบใจมากค่ะ ประเดี๋ยวจะได้ถอดหัวหน้าแผนกอื่นบ้างละ.....” หรือ “ตอนผมหนุ่ม ๆ ก็คล้าย ๆ กับคุณแหละ คือทำงานลวก ๆ เร็ว ๆ พอมีคนแนะนำก็ปรับปรุง มันก็ดีขึ้นเองฮะ ตอนนี้อย่างนี้คุณก็ทำงานดีขึ้นแล้วนี่ฮะ”

2.4 หาเหตุผลเพิ่มเติม

ถ้าผู้นำหรือหัวหน้างานได้พยายามปฏิบัติและแนะนำอย่างนุ่มนวลตั้งแต่ข้อ 2.1-2.3 แล้ว แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาก็ยังคงประพฤติปฏิบัติเช่นเดิม หัวหน้างานจำเป็นจะต้องใช้ความพยายามและความเยือกเย็นมากขึ้น โดยปฏิบัติตามข้อ 1 อีกครั้ง คือพูดชี้แจงกับผู้ใต้บังคับบัญชาสองต่อสอง แต่หัวหน้างานควรหาเหตุผลเพิ่มเติม หรือพูดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบอย่างชัดเจนปราศจากข้อสงสัย และเต็มไปด้วยความหวังดี และควรจะขอให้ผู้ใต้บังคับบัญชาให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก จากนั้นก็คอยให้ความช่วยเหลือและติดตามผลงาน

อีกวิธีหนึ่งที่หัวหน้าหน่วยงานจะนำไปปฏิบัติแทนข้อ 2.4 ได้ก็คือ อาจจะเปลี่ยนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานอย่างอื่นที่ถนัดหรือสนใจ หรือให้อยู่ในความปกครองของหัวหน้างานหน่วยอื่นเสียระยะหนึ่ง ถ้าหัวหน้างานหน่วยอื่นสามารถช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปรับปรุงตนเองดีขึ้น ก็เป็นการดี แต่ถ้าผู้ใต้บังคับบัญชายังไม่มีท่าทีว่าจะเปลี่ยนแปลงหัวหน้างานก็ควรจะดำเนินในขั้น 2.5 ต่อไป

2.5 ปรึกษากับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป

เมื่อหัวหน้าหน่วยงานได้พยายามด้วยความเยือกเย็นอย่างดีที่สุดแล้ว แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาก็ยังคงประพฤติปฏิบัติเช่นเดิม หัวหน้างานก็ควรจะไปปรึกษาหารือกับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป การพูดปรึกษากับผู้บังคับบัญชาควรจะเป็นไปในลักษณะขอความช่วยเหลือและเล่าให้ฟังถึงความเป็นไปของผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนการแนะนำของตนและจนผลที่ได้โดยตรง

มาเป็นขั้นตอน ละเอียดและยุติธรรม ไม่ควรพูดซ้ำเติม ใส่ร้ายหรือพูดเกินความจริงหรือพูดเข้าข้างตนเอง การพูดปรึกษากับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปนั้น หัวหน้างานควรจะขอความคิดเห็น และความช่วยเหลือโดยให้ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาว่าการบังคับบัญชาหรือการกระทำของหัวหน้างานดี เหมาะสมและถูกต้องหรือไม่ และผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานบกพร่องและมีประสิทธิภาพน้อยจริงหรือไม่?

2.5.1 วิธีพูดขอความช่วยเหลือจากผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป หลังจากหัวหน้างานได้เล่าให้ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปฟังแล้วก็อาจพูดว่า “ดิฉันได้พยายามทุกอย่างแล้วละค่ะ แต่คุณมณีก็ยังคงทำงานลวก ๆ เหมือนเดิม.....” หรือ “ปกติผมเป็นคนใจร้อนครับ แต่ผมพยายามใจเย็นกับคุณวิชัย ผมเตือนสองครั้งแล้วละครับ.....” หรือ “ผมไม่ได้ว่าอะไรเขาเลยครับผมพยายามแนะนำ และขอร้องให้ทำงานให้ดีขึ้น แต่ก็ไม่มีอะไรดีขึ้นครับ” หรือ “ทุกอย่างเป็นอย่างที่ดิฉันเล่ามานี้ละค่ะ ดิฉันเห็นจะต้องขอให้ท่านช่วยพูดให้แล้วละค่ะ” หรือ “ผมให้ออกาสเขาปรับปรุงสองครั้งแล้วครับ แต่ก็ไม่ได้ดีขึ้นเลยครับ.....” ฯลฯ เป็นต้น

หัวหน้าหน่วยงานควรให้ผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไปตัดสินใจเองว่าจะทำอย่างไรต่อไป กรณีที่หัวหน้างานเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยงานก็ควรจะพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นครั้งสุดท้าย การพูดครั้งสุดท้ายนี้ควรพูดในลักษณะขอร้องเชิงบังคับ และพูดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบถึงความปรารถนาดี และความยุติธรรมของตน

2.5.2 วิธีพูดขอร้องเชิงบังคับ การพูดขอร้องเชิงบังคับนั้นผู้พูดควรคำนึงถึงความจริงที่ว่าอะไรเป็นเครื่องบังคับ จะใช้การตัดเงินเดือน หรือการลงโทษตามวินัย หรือการโยกย้าย ฯลฯ และควรรู้ว่าปกติผู้ใต้บังคับบัญชาจะหวั่นเกรงการลงโทษถ้าทำผิดจริงและมีหลักฐาน มิฉะนั้นผู้ใต้บังคับบัญชาก็คงจะต้องแสดงแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ออกมา นั่นก็คือการคัดค้าน ขัดขวาง และต่อสู้ต่อไป ฉะนั้นผู้นำหรือหัวหน้างานจึงควรพิจารณาให้รอบคอบก่อนพูดขอร้องเชิงบังคับ เมื่อหัวหน้างานจะต้องพูดขอร้องเชิงบังคับกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็อาจพูดว่า “คุณมณีครับ ผมก็ขอร้องมาหลายครั้งแล้วเรื่องการทำงาน ผมอยากจะขอร้องเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อตัวคุณเอง หลังจากนั้นแล้วผมคงจะต้องจัดการตามระเบียบวินัยละ” หรือ “คุณเด่นสะ งานที่ทำ ๆ มากี่ยังไม่ดีเท่าที่ควรเลย ผมอยากให้คุณแก้ตัวเป็นครั้งสุดท้าย ถ้ายังไม่ดีขึ้นผมคงต้องทำตามระเบียบที่มีไว้ละ” หรือ “.....พูดจริง ๆ นะถ้าเป็นคนอื่นเขาคงตัดเงินเดือนคุณ ไปแล้วละแต่ผมไม่ใช่

คนอย่างนั้น เรามาช่วยทำงานให้ดีขึ้นดีกว่านะค่ะ ผมให้โอกาสคุณแก้ตัวอีกครั้ง หลังจากนี้ผมต้อง
ทำตามระเบียบละ ฯลฯ

2.6 ปฏิบัติตามระเบียบ (การลงโทษ)

ข้อนี้เป็นขั้นสุดท้ายที่ผู้นำหรือหัวหน้าหน่วยงานจะทำหรือปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ถ้าผู้ใต้บังคับบัญชายังคงประพฤติปฏิบัติในหน้าที่เหมือนเดิมโดยที่หัวหน้างานได้ให้โอกาสแก้ไข ปรับปรุงตนเองเป็นครั้งสุดท้ายแล้วก็ตามหัวหน้างานก็จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามระเบียบหรือวิธีการที่กำหนดไว้ในคำชี้แจงแนวทางปฏิบัติงาน (หรือราชการ) เช่นการลงโทษตัดเงินเดือน สิ่ง พักงาน ไม่เพิ่มเงินเดือน งดการให้เงินรางวัลสิ้นปี (bonus) หรือลดขั้นลดตำแหน่ง ฯลฯ ก่อน ที่จะดำเนินการตามแนวปฏิบัติงานหรือระเบียบนี้ หัวหน้างานจะต้องมั่นใจว่ามีหลักฐาน ข้อ-เท็จจริงหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพียงพอและสนับสนุนการกระทำของตน นอกจากนี้จะต้องเตรียมตัวให้พร้อมที่จะปฏิบัติตามระเบียบ เช่นเมื่อสั่งลงโทษ (เช่นตัดเงินเดือน ลดตำแหน่ง ฯลฯ) ก็ต้องอ้างระเบียบและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทันที หรือถ้ามีความจำเป็นที่จะต้องเสนอให้ ผู้บังคับบัญชาสูงสุดพิจารณา หรือในกรณีที่ผู้ใต้บังคับบัญชายื่นอุทธรณ์ต่อผู้มีอำนาจ (เพราะ ผู้ใต้บังคับบัญชามีสิทธิที่จะทำได้) หัวหน้างานก็จะสามารถป้องกันตนเองโดยเสนอหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงว่าตนได้กระทำหรือลงโทษอย่างมีเหตุผล มีหลักฐาน มีความยุติธรรม และเหมาะสมแล้ว

3. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บังคับบัญชาในขณะที่พูดกับผู้ใต้บังคับบัญชา

ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาที่จะต้องปกครองหรือบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงาน มีประสิทธิภาพน้อยหรือไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากจะปฏิบัติตามแนวทางดังที่กล่าวมาแล้ว ในขณะที่ต้องปฏิบัติดังนี้

- 3.1 ควรเรียกชื่อผู้ใต้บังคับบัญชา หลีกเลี่ยงการใช้คำว่า แก, ลี้อ, มึง, นี ฯลฯ
- 3.2 ควรมีความอดกลั้น มีอารมณ์เยือกเย็น และให้ความเป็นกันเอง
- 3.3 ควรมีความยุติธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเช่นควรจะสอบถามปัญหาต่าง ๆ
- 3.4 ควรแสดงความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างจริงใจ
- 3.5 ควรพูดด้วยวาจาที่สุภาพและมีเหตุผลควรหลีกเลี่ยงการพูดดูถูกเหยียดหยามหรือ พูดทำทนาย หรือพูดโจมตี หรือพูดอาฆาต หรือพูดออกคำสั่ง

- 3.6 ควรหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจและการเอาชนะ
- 3.7 ควรรับฟังผู้ใต้บังคับบัญชา และให้โอกาสผู้ใต้บังคับบัญชาได้พูดชี้แจง
- 3.8 พยายามเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาโดยใช้หลัก “เอาใจเขามาใส่ใจเรา”
- 3.9 ในตอนแรกที่พบปะกัน หัวหน้างานควรพูดคุยกับผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ใช่แสร้งทำ
- 3.10 พูดในเรื่องที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสนใจ และชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบว่าตำแหน่งที่เขาดำรงนั้นเป็นตำแหน่งที่สำคัญ
- 3.11 ให้ความสนใจต่อความผิดพลาด และความรู้สึกหรือทัศนคติที่ไม่ดีโดยทางอ้อม
- 3.12 บางครั้งหัวหน้างานอาจจะต้องเล่าความผิดพลาดของตนเองที่เคยทำมาแล้วในเรื่องเดียวกันให้ผู้ใต้บังคับบัญชาฟัง เพื่อจะได้ให้เป็นแนวทางว่าคนเราทำผิดกันได้ และแก้ไขกันได้
- 3.13 ถ้าหัวหน้างานเป็นฝ่ายผิดก็ควรจะได้รับผิดอย่างเต็มใจ ไม่ควรบ่ายเบี่ยง
- 3.14 พยายามพูดให้แก้ไขข้อบกพร่องที่แก้ไขได้ง่าย ๆ ก่อน
- 3.15 ในกรณีที่ต้องยื่นคำขาด หัวหน้างานควรจะทำในลักษณะที่เป็นมิตร หนักแน่น และไม่ต้องขอโทษอะไรทั้งสิ้น

4. วิธีพูดกับเพื่อนร่วมงานที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยหรือไม่มีประสิทธิภาพ

ในกรณีที่ผู้นำหรือหัวหน้างานมีเพื่อนร่วมงานที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยนั้น หัวหน้างานก็ใช้วิธีคล้ายคลึงกันกับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ควรเพิ่มศิลปะในด้านการพูด และความไม่เป็นพิธีการเข้าไปด้วย วิธีการพูดที่พอจะเป็นแนวทางปฏิบัติมีดังต่อไปนี้

4.1 ใช้วิธีพูดปรึกษาขอความคิดเห็น เมื่อเพื่อนร่วมงานของหัวหน้างานทำงานมีประสิทธิภาพน้อย หัวหน้างานในฐานะผู้นำจะต้องพูดกันให้เข้าใจ แต่จะพูดชี้แจงเช่นเดียวกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะได้ผลไม่เต็มที่และไม่สะดวกใจ ดังนั้นจึงควรใช้วิธีพูดปรึกษาหรือขอความคิดเห็น วิธีนี้จะได้ผลดีกว่าเพราะว่าเพื่อนร่วมงานจะมีความรู้สึกภูมิใจว่าตนเป็นคนที่มีความสำคัญคนหนึ่ง (Self-importance) จึงยินดีที่จะให้ข้อเสนอแนะ หรือความช่วยเหลือหัวหน้างานอาจพูดว่า “ผมรู้สึกว่ที่แผนกเราทำงานล่าช้ามากนะฮะ คุณว่าเราควรจะทำปรับปรุงให้ดีขึ้นยังไงดีฮะ.....” หรือ “ผมไม่ทราบว่าจะดีหรือเปล่านะครับ ผมว่าหน่วยงานเราน่าจะปรับปรุงวิธีการทำงาน

ให้รวดเร็วยิ่งขึ้นนะ คุณว่าไงล่ะคะ?” หรือ “คุณดาวคะ คุณว่ากองเราจะทำยังไงดีเจ้าหน้าที่จึงจะ
จะมาทำงานให้ทันเวลา” หรือ “คุณวีระครับผมขอปรึกษาหน่อย คุณว่าพวกเราจะมามีวิธีอะไรบ้างที่
จะทำให้งานที่ทำเรียบร้อยขึ้นล่ะ?” ฯลฯ เป็นต้น

หลังจากที่เพื่อนร่วมงานได้ให้ข้อคิดเห็นแล้ว หัวหน้างานก็ชี้แจงให้เห็นข้อบกพร่อง
ของการทำงานที่มีประสิทธิภาพน้อยในหน่วยงาน และแสดงความยินดีและขอบคุณที่เพื่อนร่วม
งานได้ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพขึ้น
จากนั้นจึงสรุปด้วยการขอร้องให้เพื่อนร่วมงานให้ความร่วมมือปฏิบัติตามข้อคิดเห็นนั้นๆ (หมาย
ถึงข้อคิดเห็นของเพื่อนร่วมงานเอง)

กรณีที่เพื่อนร่วมงานให้ข้อคิดเห็นที่ทำได้ไม่ได้ หรือไม่เกิดผลดี หัวหน้างานก็ควรพูด
คัดค้าน และชี้แจงให้เข้าใจ ถ้าทำได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่าผู้ร่วมงานได้มีส่วนรับผิดชอบ และรับรู้ใน
ข้อบกพร่องของตนเองโดยที่หัวหน้างานไม่ต้องบอกกันอย่างตรง ๆ และไม่เกิดความบาดหมาง-
ใจด้วย (ถ้าจะมีก็คงน้อย)

4.2 ใช้วิธีพูดขอร้อง วิธีที่ผู้นำหรือหัวหน้างานจะพูดกับเพื่อนร่วมงานที่ทำงานมี
ประสิทธิภาพน้อยอีกวิธีหนึ่งก็คือการพูดขอร้อง หัวหน้างานอาจเริ่มต้นด้วยการพูดหรือเล่าหรือ
ชี้แจงให้เพื่อนร่วมงานเห็นข้อบกพร่องของการปฏิบัติงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ และผลเสียที่มี
ต่อส่วนรวม แล้วจึงพูดขอร้อง การพูดขอร้องนั้นควรพูดด้วยวาจาสุภาพ (และรู้จักใช้คำเช่น
ช่วย, กรุณา, ขอความกรุณา, ขอขอบคุณ ฯลฯ) อ่อนโยน พร้อมทั้งพูดให้เกียรติและยกย่องเพื่อน
ร่วมงานว่าเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในงานนั้น ๆ ด้วย เช่น “.....เมื่อเช้านี้ท่านผู้อำนวยการบ่นว่าพวก
เราส่วนใหญ่มาทำงานสายเกินไป ผมจึงขอความกรุณาให้พวกเรามาทำงานให้ช้ากว่านี้สักหน่อย
ละ ผมหวังว่าพวกเราคงจะให้ความร่วมมือด้วยนะครับ.....” หรือ “.....คุณ ไกรสรครับ ช่วยตรวจทาน
งานชิ้นนี้อีกครั้งเถอะครับ ไม่มีใครจะทำงานชิ้นนี้ได้ดีกว่าคุณด้วยซีคะ” หรือ “....คุณพัชราคะ ขอ
ความกรุณาช่วยทำงานชิ้นนี้ให้เสร็จก่อนเที่ยงนะจะเป็นงานด่วนด้วยซีคะ นี่ถ้าดิฉัน ไม่มีคุณก็คงจะ
แย่ เพราะคนอื่นคงทำไม่เสร็จแน่ค่ะ.....” หรือ “คุณพัฒน์คะ ดิฉัน ได้ยินท่านผู้จัดการชมบ่อย ๆ ว่า
คุณทำงานรวดเร็วและเรียบร้อยดีค่ะ จึงอยากจะขอให้คุณช่วยกรุณาทำงานชิ้นนี้ให้หน่อยค่ะ ดิฉัน
จะมารับตอนบ่ายนะค่ะ ขอขอบคุณมากค่ะ และขอโทษด้วยที่มารบกวน.....” หรือ “.....คุณเด่นคะ

ผมได้ข่าวว่าคุณมีฝีมือทาง.....ผมอยากจะขอความกรุณาให้คุณช่วยทำให้หน่อยเถอะครับ ผมนี้แ่
จริง ไม่มีฝีมือทางนี้เลยขอบคุณมากนะครับ” วลว เป็นต้น

“อย่าเอาน้ำร้อนรดผัก อย่าเอาวาจาแข็งกระด้างรดคน”

สรุปเนื้อหาในบทที่ ๑

1. ในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง ย่อมจะมีคนทำงานที่มีประสิทธิภาพน้อย เช่น คนเกียจคร้าน คนที่ลางานบ่อย ๆ คนที่ทำงานบกพร่องเสมอ ฯลฯ หัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชาจึงต้องพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาเหล่านี้ และควรจะมีการเตรียมตัวก่อน ซึ่งจะมีขั้นตอนเริ่มจากการจัดทำสิ่งที่จำเป็นและศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์
2. การพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย มีขั้นตอนที่เริ่มจากหัวหน้างาน พูดชี้แจงกับผู้ใต้บังคับบัญชาสองต่อสอง ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ติดตามผลงาน หาเหตุผลเพิ่มเติม พูดปรึกษากับผู้บังคับบัญชาระดับเหนือขึ้นไป และปฏิบัติตามระเบียบการลงโทษ
3. ในการพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชานั้น หัวหน้างานควรใช้วาจาและกิริยาที่สุภาพ ควรรักษาอารมณ์ ให้ความยุติธรรมและความกันเอง ควรหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจและการเอาชนะพยายามให้ความเห็นใจและพยายามช่วยมากที่สุด
4. ในกรณีที่หัวหน้างานต้องพูดกับเพื่อนร่วมงานที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อยนั้น ควรใช้วิธีพูดปรึกษาขอความคิดเห็น และใช้วิธีพูดขอร้อง

แบบฝึกหัดเกี่ยวกับวิธีพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ทำงานมีประสิทธิภาพน้อย

1. สมมติให้ท่านเป็นหัวหน้างาน ปรากฏว่าผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านเป็นคนเกียจคร้าน และชอบหลบงาน จงพูดกับผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านให้ปรับปรุงตนเอง
2. สมมติให้ท่านเป็นหัวหน้างาน ปรากฏว่าผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านเป็นคนงาน ลวก ๆ อย่างรีบร้อน ท่านจึงได้พูดชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปรับปรุงตนเอง พร้อมกันนั้นท่านก็ได้จัดหาเอกสารให้ด้วย จงพูดแนะนำวิธีปฏิบัติงานใหม่ ๆ ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา
3. สมมติให้ท่านเป็นหัวหน้าแผนกขายของบริษัทแห่งหนึ่ง ปรากฏว่าผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านเป็นคนอารมณ์ร้อนและทำงานผิด ๆ เสมอ ท่านได้พูดชี้แจงและให้โอกาสปรับปรุงตนเองถึงสามครั้ง แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาก็ยังคงประพฤติปฏิบัติเหมือนเดิม จงพูดปรึกษากับผู้จัดการเกี่ยวกับผู้ใต้บังคับบัญชา
4. สมมติให้ท่านเป็นประธานชมรมศึกษาศาสตร์ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดนิทรรศการร่วมกับเพื่อน ๆ (4 คน) ปรากฏว่าเพื่อนของท่านทำงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ จงพูดให้เพื่อน ๆ ของท่านลงมือปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

(เอกสารอ่านประกอบ) มรดกชั้นสุดท้าย*

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลงไม่นานนัก บิดาของข้าพเจ้าได้ถึงแก่กรรมลง เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ฐานะของครอบครัวขาดรายได้ลงอย่างกะทันหัน และนับเป็นก้าวแรก ที่คุณแม่และข้าพเจ้าต้องรับผิดชอบ และดิ้นรนต่อสู้เพื่อการดำรงอยู่ของครอบครัว คุณแม่ ได้ทำการค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เพื่อค่าครองชีพและส่งเสียให้น้องๆ เล่าเรียน และโดยเหตุนี้เองที่ข้าพเจ้าต้องหยุดชะงักการเล่าเรียน แสวงหางานทำเพื่อเอารายได้มาช่วยคุณแม่เป็น ค่าใช้จ่ายและส่งเสียให้น้องๆ ได้เล่าเรียนต่อไป

ชีวิตของข้าพเจ้าได้เริ่มต้น ข้าพเจ้าหมายถึงการเริ่มต้น เข้าต่อสู้กับลีลาชีวิตในอันที่จะบุกเบิกต่อไปเพื่ออนาคตอันรุ่งเรืองแจ่มใส ซึ่งทุกคนหวังและปรารถนา เมื่ออายุข้าพเจ้ายังไม่ครบ 20 ปี แม้ว่าจะยังไม่พ้นวัยศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย แต่ความจำเป็นในเรื่องฐานะของครอบครัวเพราะขาดบิดาบังเกิดเกล้า บังคับให้ข้าพเจ้าต้องกระเสือกกระสนหารายได้มาช่วยเหลือที่บ้าน โปรดทราบว่าครอบครัวของข้าพเจ้ามีอยู่ด้วยกัน 4 ชีวิต คือ มารดาของข้าพเจ้า 1 กับน้องชายซึ่งกำลังอยู่ในวัยเล่าเรียนอีก 2 คนเท่านั้น เราทั้งสี่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็กซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินของเราเอง อันเป็นสมบัติของคุณพ่อสร้างสมไว้ให้

ต่อมาข้าพเจ้าได้งานทำที่สำนักงานแห่งหนึ่ง ก่อนที่จะได้เข้าประจำทำงานสำนักงานแห่งนี้ ข้าพเจ้าได้ตั้งสัจจะไว้ในใจว่าจะมีความอดทนไม่ว่างานยากหรือง่าย จะปฏิบัติงานให้ดีที่สุดเต็มความสามารถ จะขยันหมั่นเพียรในการทำงานและตั้งใจอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตด้วยสัจจะ 3 ประการนี้ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าจะเป็นหลักช่วยให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต เมื่อได้เข้าทำงานแล้วข้าพเจ้าได้พยายามปฏิบัติตนตามอุดมคติที่ตั้งไว้โดยเคร่งครัดงานทุกสิ่งที่สามารถทำได้โดยไม่ผิดระเบียบข้อบังคับ ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังนายจ้าง ข้าพเจ้าทุ่มเททั้งกำลังกายและกำลังใจด้วยความอุตสาหะมานะไม่ผิดแผกจากกันเลย มีเพื่อนร่วมงานอีกหลายคนที่เกิดขึ้นได้ว่า เมื่อต่อหน้านายจ้างเขาทำงานด้วยความขยันขันแข็ง พอนายหันไปแล้วเขาก็วางมือคุยกัน บางทีก็รวมหัวกันนินทาตำหนิติเตียนคนอื่นหรือเพื่อนร่วมงานด้วยกัน ที่สุดบางครั้งก็เลยเอานายจ้างมานินทาถกกันสิ้นไส้สิ้นพุงไปเลย

ข้าพเจ้าทำงานอยู่ที่นี้ไม่นานนักก็รู้สึกตัวว่าเริ่มอยู่ในความสนใจของนายจ้าง บางครั้งสังเกตได้ว่า สายตาที่จ้องมองข้าพเจ้านั้นแฝงไว้ด้วยความเมตตาปรานี และเคยได้ยินโดยบังเอิญขณะที่ท่านสนทนากับเพื่อนฝูงเป็นการชมเชยข้าพเจ้าว่า “เด็กคนนี้นั้น

*ท.เลียงพิบูลย์ กฤตแห่งกรรม เล่ม 1 กรุงเทพฯ : บริษัท ชรรรมสาร จำกัด พ.ศ. 2535 หน้า 71-91.

เอาถ่าน” ข้าพเจ้าสารภาพว่า เพียงถ้อยคำแค่นี้มันมีความหมายสำหรับข้าพเจ้ายิ่งนัก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและดีใจยิ่งกว่าได้บำเหน็จรางวัล เพราะอย่างน้อยก็หมายความว่าสัจจะของข้าพเจ้าได้ส่งผลสะท้อนอย่างทันตาเห็น โดยปกติคนงานทุกคนเรียกนายจ้างผู้นี้ว่า “นาย” ฉะนั้น ต่อไปนี้ข้าพเจ้าขอใช้สรรพนามของท่านว่านายในทุกแห่ง

ต่อมาอีกประมาณ 1 ปี ข้าพเจ้าต้องมีความจำเป็นขอลาออกจากงานแห่งนี้ด้วยความเสียดายและอาลัยอาวรณ์ยิ่ง แต่ว่าเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะจะต้องเข้ารับราชการทหารเป็นการรับใช้ชาติ นับว่ามีความสำคัญเหนือสิ่งอื่น เมื่อวันที่ข้าพเจ้าไปลางานนั้น จำได้ว่าสีหน้าของท่านเมื่อลดลงเล็กน้อยและแสดงความเสียใจที่ข้าพเจ้าจากไปเพื่อรับใช้ชาติตามหน้าที่ของลูกผู้ชาย ที่สุดท้ายได้ส่งจ่ายเงินเดือนในเดือนนั้นซึ่งยังไม่ครบให้เต็มจำนวนและยังส่งจ่ายพิเศษเพิ่มให้อีก 3 เดือน นั้นข้าพเจ้าถือว่าเป็นบำเหน็จที่นายให้แก่ข้าพเจ้าด้วยความกรุณาปราณีโดยแท้ ข้าพเจ้ากล่าวขอบพระคุณด้วยความรู้สึกอันเปี่ยมล้นด้วยกตัญญูกตเวทิต่อเมตตาจิตของท่าน

อย่างไรก็ตาม วิถีชีวิตของข้าพเจ้าและครอบครัวขณะนี้ต้องนับว่าอยู่ในลักษณะลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่ราบรื่นนัก รายได้ของข้าพเจ้าที่เกยช่วยเหลือมารดาต้องขาดหายไปทั้งจำนวนก็นับว่ามากพอสำหรับฐานะอย่างเรา ทำให้การใช้จ่ายทางบ้านฝืดเคืองตลอดจนน้องอีก 2 คนที่กำลังเรียนต้องพลอยได้รับความลำบากไปด้วย โดยเฉพาะเหตุนี้เองคุณแม่จึงต้องทำงานมากขึ้นอีก ต้องลำบากตรากตรำไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย เพื่อหารายได้มาจุนเจือให้พอค่าใช้จ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้การศึกษาของน้อง 2 คนได้ดำเนินต่อไปอย่างตลอดรอดฝั่ง กระนั้นก็ดีเคราะห์กรรมไม่เคยปราณีแก่ผู้ใด ไม่ว่าจะเป็นคนชั่วร้ายหรือบริสุทธิ์ เพราะว่าตราบไต่ที่โลกนี้ยังเป็นโลกที่หนาที่ไปด้วยความทุกข์ มีแต่ความไม่เที่ยงแท้แน่นอนตราบนั่นแต่ละชีวิตของปุถุชนก็ย่อมประสบความผันแปรของชีวิตอยู่เสมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะต่อมาปรากฏว่าข้าพเจ้ารับราชการทหารไม่ทันได้ครบปี มารดาของข้าพเจ้าได้ล้มเจ็บลง เนื่องจากต้องตรากตรำทำงานแทบไม่มีเวลาพักผ่อน ประกอบด้วยสังขารอันร่วงโรยด้วยชรา อาการป่วยของคุณแม่ค่อนข้างหนัก ข้าพเจ้าเป็นห่วงท่านอย่างยิ่งเพราะท่านเป็นเสมือนพระของเราสามพี่น้อง มีท่านเป็นสุดที่รักเคารพเพียงผู้เดียวเท่านั้น ข้าพเจ้าขออนุญาตลาต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพยาบาลมารดา เมื่อได้รับอนุญาตลาได้ก็รีบตรงไปยังบ้านทันที เราต้องจ่ายค่ายาค่าหมอเป็นจำนวนมาก และข้าพเจ้าจะอยู่พยาบาลท่านนานนักก็ไม่ได้ เนื่องด้วยกำหนดที่ได้รับอนุญาตมีเวลาจำกัด ประกอบกับมีราชการต้องปฏิบัติเป็นประจำ

ขณะอยู่ในกรมทหารข้าพเจ้ามีแต่ความกังวลใจในอาการป่วยของมารดาและในทวนทรมันที่จะต้องใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจนไม่เป็นอันกินอันนอน ฐานะความเป็นอยู่

ของเราไม่มั่งมี ในขณะที่เงินทองที่ได้อุตสาหกรรมเก็บหอมรอมริบไว้ได้เล็กน้อยก็ค่อยหมดไป จนกระทั่งของมีค่าในบ้านก็แทบจะไม่มีอะไรเหลือ ที่ยังเห็นอยู่เป็นชิ้นสุดท้ายก็คือที่ดินแปลงเล็กพร้อมด้วยตัวบ้านที่เราอาศัยอยู่เท่านั้น แต่เมื่อถึงคราวจำเป็นไม่มีทางอื่นที่จะได้เงินมาเพื่อสนองพระเดชพระคุณมารดาแล้ว เราก็จำเป็นต้องกระทำนั้นคือเอาบ้านของเราจำนองเพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายรักษาไข้ท่านผู้บังเกิดเกล้าของเรา หลังจากได้ปรึกษาหารือกันระหว่างพี่น้องเห็นดีตกลงกันแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้ไปติดต่อกับนายหน้าซื้อขายจำนองบ้านและที่ดิน เมื่อปรากฏว่ามีผู้สนใจจึงนำเอาโฉนดที่ดินพร้อมทั้งแจ้งความจำนงในจำนวนเงินที่ต้องการให้ทราบ เมื่อผู้ซื้อได้ตรวจดูโฉนดและเห็นภาพบ้านก็มีความพอใจ แต่มีข้อขัดข้องที่จะไม่รับทำจำนองเพราะเขาไม่ปรารถนาจะให้เกิดความฟ้องร้องเพื่อขอโอนกรรมสิทธิ์เมื่อถึงคราวขาดอายุจำนองจะรับได้ก็แต่วิธีขายฝากเท่านั้น นอกจากนั้นผู้ซื้อก็ชี้แจงวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการขายฝากที่ดินบ้านช่อง มีค่าปากถุง ค่าดอกเบี้ยย ค่าโอน ค่านายหน้า เป็นต้น เมื่อคำนวณดูแล้วเป็นค่าใช้จ่ายสูงมากพอๆ ข้าพเจ้ายังไม่สามารถที่จะตกลงใจอย่างไรได้ขณะนั้น จึงต้องขอผลัดเจ้าของเงิน หรือผู้ซื้อไปตกลงดูก่อนแล้วจะแจ้งให้ทราบภายหลัง

ข้าพเจ้าติดต่อบริษัทซื้อขายอื่นอีกหลายแห่ง แต่ละแห่งปรากฏว่าจำนวนเงินที่จะต้องจ่ายต้องเสียนั้นไม่ผิดกว่ากันเท่าใด แต่เมื่อต้องเห็นมารดาเจ็บทุกขเวทนาอันเกิดจากการป่วยไข้ เป็นการทรมานและบีบคั้นจิตใจข้าพเจ้าอยู่ทุกวัน จึงคิดตกลง แต่มาลืมหึกคิดถึงความสำคัญประการหนึ่ง ในหน้าโฉนดนั้นเจ้าของกรรมสิทธิ์ยังเป็นชื่อของมารดา ทำให้ข้าพเจ้าต้องหยุดชะงักท้อใจทันที เพราะการทำสัญญาซื้อขายหรือโอนกรรมสิทธิ์นั้น จะต้องให้ท่านลงนามในใบมอบฉันทะให้ข้าพเจ้าจัดการแทน จึงลำบากใจเพราะท่านกำลังป่วยมีอาการหนักอยู่ ถ้าหากท่านทราบว่า เราจะต้องนำเอาบ้านและที่ดินที่มีอยู่เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายไปขายไปจำนองเสียแล้ว ความป่วยไข้คงกำเริบเหลือกำลังที่จะเยียวยาได้ ข้าพเจ้าคะเนว่าท่านคงจะไม่ยอมขาย และไม่ยอมให้รักษาด้วยเงินที่ขายบ้านช่องอย่างแน่ๆ จะมีอยู่ทางเดียวก็คือผู้ซื้อจะต้องยอมรับซื้อฝากไว้โดยไม่ต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ก่อน แต่จะมีใครที่จะใจกว้างขวางพอยอมรับซื้อโดยวิธีนี้ได้ ข้าพเจ้าอับจนไม่สามารถจะแก้ปัญหานี้ได้ รู้สึกว่าบรรยากาศรอบตัวมีแต่ความมืดมนและสิ้นหวัง สิ่งที่เรียกว่าความทุกข์ยากของชีวิตหรือความคับแค้นใจอย่างสาหัส ข้าพเจ้าเพิ่งประสพรู้รสชาติในครั้งนี้เองข้าพเจ้าหาทางออกที่จะหาเงินมาใช้รักษาไข้มารดาผู้บังเกิดเกล้าด้วยวิธีต่างๆ แต่แล้วก็มองเห็นแต่ความล้มเหลว มีแต่ความเศร้าหมองและทุกข์ระทม

...แต่แล้วในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังอยู่ในความมืดแปดด้าน ในบัดดลราวกับปาฏิหาริย์เหมือนมีสิ่งหนึ่งมาบันดาลใจให้นึกถึงคำว่า “นาย” นายผู้ซึ่งเคยเป็นนายจ้างของข้าพเจ้าผู้ซึ่งเคยออกปากว่าข้าพเจ้าเป็นเด็กเอาดำน นายผู้ซึ่งจะเป็นที่พึ่งในยามอับจนได้กระมัง

ข้าพเจ้ารู้สึกโล่งใจขึ้นมาทันที เกิดความหวัง...แต่ความคิดที่เพิ่งดีอกดีใจนั้นต้องพลันชะงักลงอีกเมื่อนึกได้ว่า ไม่เคยเห็นนายรับจ้างนำที่ดินหรือสิ่งใดเพื่อเอาดอกเบียเลย... ข้าพเจ้าจะทำมันได้ดี เมื่อเกิดความรู้สึกค้างลังเลใจขึ้นมาเช่นนี้ ในที่สุดไม่เห็นว่ามีทางออกทางใด จะดีไปกว่า ข้าพเจ้าก็ตกลงใจยอมเสี่ยงดูเป็นความหวังทางเดียวที่มีอยู่เป็นประการสุดท้ายแล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้ลาจากผู้บังคับบัญชาที่กรมทหารแล้ว ก็รีบตรงไปหานายเก่าของข้าพเจ้าพร้อมด้วยโฉนดที่ดิน ปรากฏว่าท่านกำลังว่างไม่มีแขก อยู่ในห้องส่วนตัว แต่ลำพัง ข้าพเจ้าพยายามทำจิตใจให้สงบระงับความตื่นเต้น เข้าไปขอพบกับท่านเป็นการส่วนตัว เมื่อได้รับอนุญาตแล้วข้าพเจ้าก็เข้าไปหา แสดงกิริยาการวะและนอบน้อมต่อท่านเหมือนอย่างเคย

“เป็นอย่างไรบ้าง สบายดีหรือ เรอมืออะไรจะให้ฉันช่วยได้บ้าง” นั่นเป็นประโยคแรกที่นายกล่าวแก่ข้าพเจ้า

เป็นที่น่าประหลาด เพราะถ้อยคำที่กล่าวออกมาเสมือนหนึ่งท่านได้อ่านและรู้จักใจข้าพเจ้าอย่างทะลุปรุโปร่ง ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความหวัง คลายประหม่าลง แล้วข้าพเจ้าก็ฝืนใจเริ่มเรื่องข้าพเจ้าตรงไปตรงมา

ท่านนั่งฟังเหตุการณ์ที่ข้าพเจ้าเล่าถึงความจำเป็นและความคับแค้น หมดทางด้านรันทที่จะหาเงินใช้จ่ายรักษามารดาด้วยความสนใจ เมื่อข้าพเจ้าระบายเรื่องให้ท่านฟังโดยละเอียดจบแล้วก็รู้สึกโล่งใจผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ประหนึ่ง แต่ก็ยังอดคิดกำหนดตนเองไม่ได้ที่พูดตกลงในบางข้อบางตอน ข้าพเจ้ายังไม่สิ้นความประหม่าและไม่เคยชินต่อการอ้อนวอนขอเรื่องการเงินกับใครมาก่อน จึงทำให้พูดผิด ๆ ถูก ๆ แม้กระนั้นสังเกตได้ว่านายมีความเข้าใจเรื่องของข้าพเจ้าดี นายนั่งตรึงตรองอยู่สักครู่หนึ่งก็กล่าวว่า

“เอาเถิด ฉันตกลงใจให้ความช่วยเหลือตามที่เธอต้องการ และฉันก็ไม่คิดว่าจะต้องจำเป็นไปโอนที่ดินอย่างผู้อื่นเขาทำกัน เพราะมันอาจเป็นเหตุกระเทือนใจมารดาของเธออย่างเธอว่า เธอแต่เพียงว่า เธอทำสัญญากู้เงินฉบับเดียว แล้วเอาโฉนดนี้เป็นประกัน ส่วนดอกเบียก็คิดกันตามกฎหมายก็แล้วกัน เธอก็คงรู้ว่าฉันไม่ชอบและไม่เคยรับจ้างนำจ้างของใครมาก่อนเลย แต่สำหรับเธอฉันจะช่วยเป็นพิเศษ เพราะฉันเห็นว่าเธอเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีและประวัติของเธอไม่เคยเป็นคนเหลวไหล”

ข้าพเจ้าน้ำตาคลอด้วยความตื่นเต้นใจและดีใจ เพราะอุปสรรคอันใหญ่หลวงคุณทิวเมฆทะมึนที่ครอบงำชีวิตของข้าพเจ้าให้จมลงในความมืดได้สูญเสียไปในฉับพลันทันที ข้าพเจ้าได้พบแสงสว่างอีกครั้งหนึ่งจากเมฆตาจิตของนาย ผู้เป็นเสมือนหนึ่งเทพเจ้าที่กรุณา

มายกเอาความทุกข์ออกจากอก ข้าพเจ้ากราบท่านแล้วกราบท่านอีก ด้วยความปลาบปลื้มใจ และรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณอย่างใจจริง ท่านห้ามมิให้ข้าพเจ้าแสดงกิริยาต่อท่านเกินไป โบหน้า ท่านยิ้มแสดงความเมตตาปรานีและแสดงความพอใจ ที่ท่านได้ช่วยเด็กจนอย่าง ข้าพเจ้าให้พ้นความลำบากเป็นกุศลผลบุญให้ท่านอ้อมใจ ต่อมาไม่ช้าข้าพเจ้าก็ได้รับเงินตามจำนวนที่ต้องการ การทำหนังสือสัญญานั้นก็ทำกันอย่างพอเป็นพิธี ไม่ได้มีการระบุเงื่อนไขผูกมัดแต่อย่างใด ข้าพเจ้าก็มอบโฉนดที่ดินไว้กับสัญญา ตามที่ได้ตกลงในสัญญาก็ไม่มีกำหนดว่า จะต้องถ่ายถอนคืนเมื่อใด ทั้งนี้ ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ้งในพระคุณของนายอย่างสุดคณา

“เงิน” บันดาลให้ได้ยาตามใบสั่งแพทย์ ได้อาหารที่ดีควรแก่การบำรุงผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง เงินที่ได้จากนายเก่าของข้าพเจ้าสามารถช่วยบำบัดให้มารดาค่อย ๆ ทุเลาขึ้นเป็นลำดับ จนหายป่วยในเวลาไม่ช้านัก

ข้าพเจ้าคอยรอโอกาสให้มารดาได้พักผ่อนจากอาการป่วย จนแน่ใจว่าหายปกติดีแล้ว จึงได้เรียนให้ท่านทราบเรื่องที่น่าเอาใจจดจ่อไปงานอู่เงินจากนายเก่ามาใช้จ่ายพยาบาลท่าน และได้ให้คำมั่นสัญญาต่อท่านว่า เมื่อข้าพเจ้าพ้นจากการรับราชการทหารแล้วจะจัดหาการหางานทำเพื่อนำเอาเงินไปไถ่ถอนคืน ท่านก็ไม่ว่าอะไรในจำนวนเงินที่ได้มาจากการกู้ยืมนี้ เมื่อใช้จ่ายเป็นค่ายา ค่าหมอ และการอื่น ๆ แล้ว ยังคงมีเงินเหลืออยู่อีกจำนวนหนึ่งข้าพเจ้าตั้งใจว่าจะเอาเงินจำนวนนี้ไปลงทุนทำกิจการค้าเพื่อให้เกิดกำไร แต่ก็ยังลังเลใจอยู่ไม่อาจทำสิ่งใดเป็นการเสี่ยงคิดว่าจะรอโอกาสหาทางต่อไปก่อน พอวันหนึ่งเพื่อนของข้าพเจ้าผู้หนึ่งมาหาด้วยอาการร้อรอนบอกว่าตัวเขากำลังเข้าที่อับจน หมดหนทางที่จะพึ่งใครได้แล้ว เนื่องจากได้เอาเงินที่อยู่ในความรับผิดชอบในหน้าที่การงานไปใช้ และกำลังจะถูกสำรวจบัญชีถ้าหากถูกตรวจพบว่าเงินที่อยู่ในความรับผิดชอบขาดหายไป ก็ต้องได้รับโทษถึงจำคุกอย่างสถานเบา ก็คือ “ไล่ออก” ข้าพเจ้าถามว่าเงินจำนวนนั้นเขานำไปใช้ทำอะไร ก็ได้รับคำตอบว่า ทั้งบุตรและภรรยาเกิดป่วยพร้อมกันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหาเรื่องอาการป่วยของบุตรและภรรยาอันเป็นสุดที่รัก แม้จะเป็นการเสี่ยงอันตรายก็จำต้องยอม ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารจับใจเริ่มคิดถึงตัวเองเมื่อไม่นานมานี้ ข้าพเจ้าต้องประสบกับความอับจนมีทุกข์แสนสาหัสด้วยเรื่องเจ็บไข้ รสชาติของความทุกข์ทรมานหม่นหมองยังไม่เลื่อนไปจากความจำ คนที่เคยรับทุกข์มาแล้วย่อมจะเห็นใจกัน ข้าพเจ้าจึงตกลงให้ความช่วยเหลือโดยเจียดเงินจำนวนหนึ่งจากที่มีเหลืออยู่นั้นให้เขาไปแก้ขัดพลางก่อน แล้วเพื่อนผู้นั้นก็อำลาจากไปด้วยความรู้สึกเบิกบานใจ คล้ายกับที่ข้าพเจ้าเคยรู้สึกมาแล้ว เมื่อได้รับความกรุณาจากนายเก่าผู้มีใจอารี เมื่อข้าพเจ้ารับราชการทหารจนครบกำหนด ก็ได้รับการปลดปล่อยออกเป็นทหารกองหนุน ข้าพเจ้าก็รีบหานายเมื่อนายเห็นข้าพเจ้ากลับมาหาด้วยความยินดีมาก ให้รับข้าพเจ้า

ทำงานต่อไป แม้ว่าขณะนั้นยังไม่มีตำแหน่งว่าง ท่านก็ยังมีใจเมตตาข้าพเจ้าในการเข้าทำงานครั้งนี้ นายเรียกตัวข้าพเจ้าเข้าไปปรับใช้ในห้องส่วนตัวบ่อยๆ ซึ่งบางครั้งให้พิมพ์หนังสือ บางครั้งเมื่อเลขานุการของท่านไม่ว่าง ข้าพเจ้าก็ได้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่แทน ข้าพเจ้าทำงานด้วยความตั้งใจ และยึดมั่นในจริยวัตรเหมือนเดิม ไม่ยอมเอาเวลาของงานไปทำธุรกิจส่วนตัวหรือของผู้ใด มีบางครั้งข้าพเจ้ามีการป่วยไข้เห็นว่ายังพอทำได้ก็พยายามอดทน ไม่ยอมลาป่วย บางวันนายสังเกตเห็นว่าข้าพเจ้ามีอาการไข้เรียกเข้าไปถาม ข้าพเจ้าเรียนนายว่าข้าพเจ้ามีอาการผิดปกติเพียงเล็กน้อยเท่านั้นยังพอทำงานได้ แต่นายไม่ยอม สั่งให้ข้าพเจ้ารีบไปหาแพทย์เพื่อรับการตรวจรักษา และมีคำสั่งเป็นเชิงบังคับให้ข้าพเจ้าปฏิบัติตามโดยดี และให้ลาหยุดพักผ่อนได้ตามคำสั่งของแพทย์ หลังจากเข้าทำงานเวลาผ่านไปอีกประมาณ 6 เดือน ข้าพเจ้าปรึกษากับมารดาและน้องๆ ว่า เงินที่เหลืออยู่อีกกว่าครึ่งของจำนวนที่ขอกู้มา ซึ่งในขั้นแรกตั้งใจว่าจะเอาไปทำการค้านั้น บัดนี้ยังไม่ได้ตกลงใจจะทำประโยชน์ในทางใด จึงควรจะนำส่งคืนนายเสียก่อน เพื่อเป็นการลดจำนวนเงินต้นที่กู้มา ดอกเบี้ยจะได้ลดลงด้วยดีกว่าจะเก็บไว้เฉยๆ อนึ่ง ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้รับเงินจากนายมาแล้วก็ได้ส่งดอกเบี้ยตามกฎหมายที่ตกลงกันไว้ให้นายทุกเดือนโดยไม่เคยขาดเลย ตลอดจนเมื่อได้เข้าทำงานกับนายก็ไม่เคยนำดอกไปส่งให้คลาดเคลื่อนเวลา นายไม่เคยทวงถามหรือคิดหักเงินเดือนของข้าพเจ้าไว้ก่อนเลย ดังนั้น เมื่อท่านเห็นข้าพเจ้านำเงินที่เหลือจากใช้จ่ายรักษามารดาส่งคืนครั้งหนึ่งก่อน ท่านก็ถามว่า ข้าพเจ้าหมดความจำเป็นจะใช้แล้วหรือ ข้าพเจ้าเรียนท่านว่า บัดนี้ข้าพเจ้าหมดความจำเป็นแล้ว ถ้าจำเป็นเมื่อใดก็จะกราบเรียนขอความกรุณาอีก ท่านก็ยิ้มด้วยความเมตตา นำเอาใบสัญญากู้มาบันทึกสลักหลังว่า ได้รับใช้หนี้ผ่อนเงินต้นแล้วครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้าจำได้ว่าวันเวลาได้ผ่านไปมาปีหนึ่งก็แล้ว ผ่านปีที่สองก็ตาม ข้าพเจ้ายังคงอุทิศตนเองให้กับงานของนายด้วยความอุตสาหะขยันขันแข็ง ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยวิตกกังวลว่าใครจะเห็นใครจะทราบหรือไม่ ข้าพเจ้าดำเนินกิจการในหน้าที่ของข้าพเจ้าเสมอตลอดมา และในระยะ 2 ปีนี้เอง บรรดาเพื่อนร่วมงานหลายคนต่างก็ได้รับเงินเดือนขึ้น แต่เป็นที่น่าประหลาดใจแก่บุคคลเหล่านั้นที่ได้ทราบว่า ข้าพเจ้าไม่ได้รับเงินเดือนขึ้นอย่างคนอื่น ๆ ทั้งๆ ที่ประจักษ์แจ้งอยู่ว่าข้าพเจ้าปฏิบัติงานอย่างดีที่สุด เพื่อนร่วมงานบางคนที่เคยมีใจอิจฉาริษยาข้าพเจ้า ในกรณีที่นายแสดงความเมตตาปรานีเป็นพิเศษเรียกใช้สอยอย่างใกล้ชิด ก็พากันคลายหายจากการริษยา มาเป็นความรู้สึกเมตตาสงสารแทน ในกรณีที่ข้าพเจ้าไม่ได้เงินเดือนขึ้นเหมือนคนทั้งหลาย แท้จริงในจิตใจข้าพเจ้ามิได้มีความรู้สึกเสียใจหรือผิดหวังแต่ประการใด เพราะข้าพเจ้าแน่ใจอยู่เสมอว่า นายมีความรักใคร่เมตตาข้าพเจ้าเป็นพิเศษ เคยให้ความอุปการะมามากพออยู่แล้ว ข้าพเจ้ายึดถือท่านเสมือนหนึ่งผู้มีพระคุณ

ประหนึ่งบิดาของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าใช้เหตุผลเหล่านี้ส่งเสริมกำลังใจให้ทอดยต่อการงาน. ข้าพเจ้าไม่เคยตำหนิหรือินทาไม่ว่าเรื่องอะไรทั้งสิ้น และทำนองเดียวกัน ข้าพเจ้าก็มีได้นำเรื่องซึ่งคนอื่นินทาไปเสนอเพื่อหาความชอบโดยคิดเสียว่าบุคคลเหล่านั้นกระทำไปด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา นายต้องมีสติปัญญาดีพอที่จะรู้ว่าใครดีใครชั่ว มีฉะนั้นคงปกครองคนจำนวนมากให้เป็นระเบียบไม่ได้ ถ้าหากข้าพเจ้านำความไปฟ้อง แน่นนอนเหลือเกินข้าพเจ้าจะต้องมีศัตรูและยิ่งกว่านั้น ครอบครัวยของผู้ที่ถูกฟ้องมิได้รู้เห็นด้วย ก็อาจพลอยได้รับเคราะห์ในการกระทำของข้าพเจ้า จึงสงบใจปฏิบัติแต่งงานในหน้าที่ของข้าพเจ้าอย่างเดียว

วันหนึ่งนายเรียกข้าพเจ้าเข้าไปในห้องส่วนตัว สั่งให้ทำงานพิมพ์หนังสือพิเศษด่วน ขณะที่กำลังพิมพ์หนังสือ นายบอกข้าพเจ้าว่าจะออกไปทำธุรกิจนอกสถานที่ ให้ข้าพเจ้าอยู่ทำงานในห้องนั้นแต่ผู้เดียว แล้วนายก็ปลดเสื้อออกจากคอแขวนเสื้อ มาห้อยไว้ที่ไหล่ แล้วก็เดินออกไป ข้าพเจ้าก็พิมพ์

ในทันใดนั้นก็เหลือบสายตาไปเห็นที่ริมประตูทางออกที่นายเพิ่งเดินออกไปเมื่อสักครู่มีซองหนังบรรจุธนบัตรอยู่ ข้าพเจ้ามองเห็นก็เข้าใจได้ทันทีว่า เป็นของนายทำตกไว้ จึงเก็บซองนั้นมาวางไว้บนโต๊ะทำงานของนาย จนกระทั่งบ่ายนายกลับมาเห็นข้าพเจ้ายังนั่งพิมพ์หนังสืออยู่ก็ถามว่า ยังไม่ออกไปหาอาหารรับประทานหรือ ข้าพเจ้าเรียนตอบว่า งานพิมพ์หนังสือยังไม่เสร็จ นายเลยไล่ให้ข้าพเจ้าออกไปรับประทานอาหารกลางวันเสียก่อนด้วยความเมตตาสงสาร ข้าพเจ้ารับประทานอาหารแล้วก็กลับเข้าไปทำงานต่อเห็นนายนั่งทำงานอยู่บนโต๊ะของท่าน นายแสดงความขบใจที่ข้าพเจ้าเก็บซองธนบัตรไว้ให้ และบอกว่าไม่นึกจะได้อค้นเพราะเข้าใจว่าตกหายข้างนอกสำนักงานทั้งวันนี้ก็เดินไปในสถานที่หลายแห่ง ในห้องสำเพ็ง ไม่ทราบว่าจะทำตกที่ไหน จึงเข้าใจว่าสูญหายเสียแล้ว ข้าพเจ้าเพียงแต่รู้สึกสบายใจที่ได้ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์และซื่อสัตย์ต่อผู้มีคุณ

ต่อจากนั้นไม่นานโดยมิได้คาดฝันมาก่อน นายได้ประสบอาการป่วยหนักลงอย่างกะทันหัน ข้าพเจ้าได้รับทราบด้วยความกระวนกระวายใจเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความสบายใจเลยเมื่อทราบข่าว พยายามไปถึงที่บ้านก็มิได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยมได้เพราะแพทย์ห้ามเยี่ยมและคนในบ้านก็คอยระมัดระวังมิให้ผู้ใดเข้าเยี่ยม หรือทำความรบกวนผู้ป่วยได้ ข้าพเจ้าต้องกลับบ้านด้วยความเป็นห่วงและผิดหวัง เกิดวิตกไปหลายอย่างหลายประการว่า ถ้าหากสิ้นนายใจอารีผู้นี้แล้วข้าพเจ้าคงลำบากแน่ ไม่แต่เรื่องงานยังมีโหนดที่บ้านซึ่งที่ยังค้างการงานอยู่กับท่าน ถ้าผู้ที่ได้รับมรดกจากท่านไม่มีใจเมตตาอารีเหมือนกับที่นายมีต่อข้าพเจ้า เขาก็คงจะต้องเร่งให้ไถ่ถอนคืนเป็นแน่ ข้าพเจ้าหนักใจก็เพราะเงินจำนวนที่ยังค้างอยู่อีกครั้งหนึ่งนั้น ข้าพเจ้าได้ยืมให้เพื่อนไปส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งคงใช้จ่ายในการป่วยของมารดาบังเกิดเกล้า และการเรียนของน้องๆ ในยามข้าพเจ้าไปรับใช้ชาติจึงยังเก็บเงินไม่ได้เท่าใดนัก

ถ้าหากข้าพเจ้าถูกเร่งรัดให้ใช้หนี้ในเวลาเช่นนั้น ไม่ทราบว่าจะหันหน้าไปพึ่งใครได้เงินก้อนนั้น
ที่ไหนอีก

วันหนึ่งขณะที่ข้าพเจ้าทำงานอยู่ด้วยความเศร้าใจ และคอยสดับรับฟังอาการของ
นายอยู่ตลอดเวลา ได้ทราบว่าอาการของท่านไม่ดีขึ้นเลย ข้าพเจ้ามีความเศร้าหมองและทุกข์
ร้อนราวกับว่าบิดาบังเกิดเกล้าของข้าพเจ้ากำลังป่วยหนัก แต่ในขณะที่เฝ้ารอคอยข่าวคราว
ของนายนั้นเอง มีผู้โทรศัพท์จากบ้านนายสั่งให้ข้าพเจ้ารีบไปเยี่ยมนายเนื่องจากนายต้องการ
พบตัว ข้าพเจ้าแทบจะโผล่ออกไปด้วยความดีใจที่จะได้พบนาย เพราะได้เวียนไปเยี่ยมหลาย
ครั้งแล้วไม่ได้พบเลย

ในทันทีที่ถึงบ้านนาย มีผู้นำข้าพเจ้าไปที่ห้องนายนอนป่วย ข้าพเจ้าค่อยๆ เดิน
เข้าไปใกล้เตียงที่ท่านนอนมองเห็นสภาพของสังขารของนายที่ถูกโรคภัยเบียดเบียน ชั่วใน
เวลาไม่กี่วันรู้สึกว่ามีผอมลงมากจนผิดตา ข้าพเจ้าสงสารท่านจนไม่สามารถกลืนน้ำตาไว้ได้
ภายในห้องนั้นมีบุคคลอยู่อีกผู้หนึ่ง เข้าใจว่าเป็นพยาบาลคอยเฝ้าดูแลอาการ เมื่อนายเห็น
ข้าพเจ้าเข้าไปหา ก็ยกมือบอกให้คนพยาบาลนั้นออกไปจากห้อง ให้เหลืออยู่แต่ข้าพเจ้ากับ
ท่านเพียงสองคนเท่านั้น ต่อจากนั้น นายก็พยายามพูดด้วยเสียงอันแหบแห้งแผ่วเบา ให้ข้าพเจ้า
หยิบของที่โต๊ะข้างเตียง สังเกตได้ตามมือที่ท่านชี้ไปทางโต๊ะตัวนั้น ที่นั่นเห็นมีซองกระดาษ
สีน้ำตาลขนาดใหญ่ผนึกครั้งเรียบร้อย เข้าใจว่าข้างในซองนั้นคงจะมีเอกสารมากมาย ข้าพเจ้า
หยิบขึ้นมาดูก็เห็นหนังสือเจ้าหน้าที่ของถึงตัวข้าพเจ้า ทำให้รู้สึกงงงนอนอยู่ชั่วครู่ จึงหันไปดูนาย
เห็นท่านโบกมือคล้ายกับว่าให้ข้าพเจ้าเอาซองนั้นไป แล้วก็กวักมือให้ข้าพเจ้าเข้าไปใกล้ ๆ
ตัวท่าน พลังพูดด้วยเสียงแผ่วเบาว่า ให้เอากลับไปอ่านที่บ้าน ในนั้นมีจดหมายของนายที่
ได้เขียนไว้เมื่อล้มเจ็บใหม่ๆ ตั้งใจจะให้กับข้าพเจ้านานแล้ว ทั้งที่คอยให้มาเยี่ยมก็ไม่เห็น
มาสักที ข้าพเจ้าเรียนตอบท่านว่า ข้าพเจ้าได้มากอยขออนุญาตเข้าเยี่ยมหลายครั้งหลายหน
แล้ว ก็ไม่ได้รับอนุญาต ในส่วนตัวข้าพเจ้าแล้วสำหรับคำสั่งของนาย ไม่ว่าจะการนั้นๆ จะยาก
ง่ายประการใดข้าพเจ้าจะพลัดนทำให้ เพื่อสนองพระเดชพระคุณนายทุกสิ่งทุกอย่างแม้ชีวิต
ข้าพเจ้าพลีเพื่อนายได้ นายฟังข้าพเจ้าเข้าใจดี ไม่กล่าวสิ่งใด เพียงแต่พยักหน้ายิ้มอย่างพอใจ
ข้าพเจ้านิ่งพิจารณาเค้าหน้าตลอดสังขารเรื้อรังของนายแล้วรู้สึกสงสารจับใจ และคิดว่าหาก
สามารถรับความเจ็บป่วยทรมานมาเป็นของข้าพเจ้าได้เอง แล้วก็เต็มใจอย่างที่สุดที่จะมารับ
เสียเอง เพื่อมิให้ท่านต้องทนทุกข์ทรมานกายอย่างที่เราเห็นอยู่

ทันใดนั้นนายแพทย์ใหญ่ประจำตัวก็เข้ามาในห้อง มีสีหน้าแสดงความว่าไม่พอใจ
ในการที่ข้าพเจ้าเข้ามารบกวนผู้ป่วยเป็นการฝืนคำสั่งของแพทย์ นายแลเห็นกิริยาของนายแพทย์
เช่นนั้น ก็บอกว่าท่านต้องการพบตัวข้าพเจ้าเป็นพิเศษ สีหน้าของนายแพทย์จึงคลายความ
เกรี้ยวกลง ข้าพเจ้าจำต้องกราบนายกลับด้วยความอาลัยแลเป็นห่วงอย่างยิ่ง

เมื่อกลับถึงบ้านก็นำของนั้นมาดู นึกสงสัยว่าในนั้นจะมีเรื่องสำคัญอย่างใดเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าบ้าง ความคิดของข้าพเจ้ากำลังวิตกกังวลอยู่กับการป่วยไข้ของนายเกี่ยวกับการงานบ้าง ทำให้นั่งชมมรดกของนั้นด้วยความรู้สึกที่เลื่อนลอยเป็นครุใหญ่

แล้วข้าพเจ้าก็ตกตะลึงไปชั่วขณะเมื่อเปิดซองออก ในนั้นมีธนบัตรเป็นจำนวนมากพร้อมด้วยโฉนดที่ดินกับใบสัญญากู้เงินที่ข้าพเจ้าทำไว้กับนายเมื่อยังรับราชการทหารอยู่นอกนั้นยังมีจดหมายสอดอยู่ด้วยอีกหนึ่งฉบับ เมื่อค่อยคลายความตื่นเต้นลงบ้างแล้ว ก็เก็บธนบัตรและใบโฉนดไว้ในซองใหญ่ตามเดิม เปิดซองจดหมายของนายออกมาอ่านทันที ในจดหมายมีใจความสำคัญบางตอน ซึ่งข้าพเจ้าคัดลอกมาเสนอ คิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน

“ก่อนอื่นฉันขอมอบโฉนดที่ดินพร้อมทั้งสัญญากู้เงิน พร้อมทั้งดอกเบี้ยและเงินต้นที่เธอได้นำมามอบต่อฉันคืนให้กับเธอเป็นกรรมสิทธิ์ของเธอ ฉะนั้นตั้งแต่บัดนี้ไม่มีหนี้สินเกี่ยวกับกัน และข้อผูกมัดระหว่างกันด้วยเรื่องเงินกู้และที่ดิน พร้อมด้วยบ้านของเธอ กับฉันต่อไป

ฉันคิดว่าเธอคงแปลกใจ จึงขอให้เธอทราบไว้ว่าสิ่งต่างๆ ที่เธอเห็นอยู่นั้นเป็นรางวัลความดีที่เธอได้ประพฤติปฏิบัติ ฉันขอชมว่า เธอมีคุณลักษณะเป็นลูกที่ดีของมารดา เป็นพี่ที่ดีของน้องๆ เป็นคนงานที่ดีของนายจ้าง และเป็นมิตรที่ดีของเพื่อนฝูงทั่วไป การที่ฉันยกย่องว่าเธอเป็นลูกที่ดีของมารดานั้น เพราะฉันได้ทราบว่าเธอเป็นผู้มีความเคารพความกตัญญูต่อพระคุณของมารดาบังเกิดเกล้า เมื่อยามที่มารดาป่วยไข้ได้ความทุกข์เธอก็ได้ทำหน้าที่ของเธอเยี่ยงบุตรที่ดี ไม่ทอดทิ้งห่างไกลคอยดูแลด้วยความห่วงใย อยู่พยาบาลรักษาจนสุดกำลัง

สำหรับความเป็นพี่ที่ดีของน้องนั้น เธอก็ได้ทำตนเป็นผู้คุ้มครองสอดส่องดูแลทุกข์สุข ให้คำแนะนำและส่งเสริมให้ได้เล่าเรียนวิชาความรู้คอยช่วยเหลือเป็นกำลังใจในการศึกษาด้วยความรักใคร่เอ็นดูน้องอย่างดีตลอดมา

สำหรับประการที่เธอทำตนเป็นเพื่อนที่ดีนั้น ฉันทราบว่าเธอไม่เคยประทุษร้ายเพื่อนผู้ใด ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เมื่อมีเพื่อนคนใดได้รับทุกข์ร้อนมาหาเธอก็ได้พยายามช่วยเหลือปลอบใจให้คำแนะนำที่ถูกและที่ควร เธอคงจะแปลกใจในการที่ฉันได้ทราบความเคลื่อนไหวของเธออยู่ตลอดทุกกระยะ ทั้งในหน้าที่การงานและนอกเวลางาน มิใช่แต่เพียงฉันจะทราบความเคลื่อนไหวเฉพาะแต่ตัวเธอเท่านั้น ยังมีคนงานอื่นๆ อีกหลายคนที่อยู่ในสายตาของฉันทั้งนอกและในเวลางาน เธอคงนึกตำหนิว่า ฉันนี้ไรมารยาทที่ได้กระทำตนก้าวก่ายเข้าไปยุ่งในเรื่องส่วนตัวผู้อื่น นอกเหนือไปจากการงานในหน้าที่และตำแหน่ง ถ้าเธอได้มีโอกาสมาเป็นเช่นที่ตัวฉันกำลังเป็นอยู่นี้ เธอจะต้องเห็นใจด้วยทีเดียวว่า ผู้ที่เป็นนายจ้าง

รับผิดชอบต่อกิจการอันผลประโยชน์คุ้มครองความเป็นอยู่ มิใช่แต่เพียงจำนวนคนงาน ภายใต้งบกับบัญชาเท่านั้น หน้าที่ของเขายังต้องโยงไปถึงครอบครัวของคนงานทุกคนด้วย ปกติคนงานแต่ละคนที่จะนำเอาสมรรถภาพของตนมาทำงานนั้น จำต้องมีรากฐานความอยู่ดีกินดีของครอบครัวเป็นพื้นก่อน ถ้าหากทางครอบครัวมีแต่ความอลเวงอันประกอบไปด้วยความไม่ปกติสุขแล้ว บุคคลผู้นั้นจะมีกำลังใจประกอบธุรกิจการงานนั้น ๆ ด้วยสมรรถภาพอย่างดีได้อย่างไร ที่กล่าวมานี้หวังว่าเธอคงจะเข้าใจดี เพราะตัวของเธอเองเป็นตัวอยู่อยู่แล้ว มารดาของเธอป่วย เธอก็มีจิตใจกังวลแบ่งไปขุนวยด้วยการป่วยการรักษา สมรรถภาพการทำงานของเธอถูกแบ่งไปแล้ว จึงจำเป็นที่ฉันจะต้องคอยสืบเสาะช่วยเหลือคนงานที่ดีของ ฉันไว้เพื่อให้เขากลายความกังวล หันมาปฏิบัติงานด้วยจิตใจอันเป็นปกติ งานการในหน้าที่ ก็ปราศจากการบกรบร่อดังกล่าวมานี้ ถ้าจะนิ่งไว้ไม่บอกเธอว่า ฉันทราบความเคลื่อนไหวเธอ และคนงานอื่น ๆ สิ่งต่าง ๆ ก็ดูว่าจะเป็นไปได้โดยธรรมชาติเสียหมด แต่ฉันมาเล็งเห็นความดี ของเธอที่เป็นสิ่งประหลาดหาได้ยากในคนงานจำนวนมาก จึงสมควรที่จะเล่าให้ทราบไว้ เพื่อเป็นอนุสติต่อไปในภายภาคหน้า เมื่อมีโอกาสได้เป็นผู้รับผิดชอบต่อผลประโยชน์ อันเนื่องด้วยบุคคลจำนวนมากอย่างที่ผมกระทำอยู่นี้จะได้นำเอาไปประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางต่อไป

อนึ่ง เธอก็คิดว่า เมื่อฉันทราบว่ามีใครดีใครเลวอยู่ในวงงานที่ฉันรับผิดชอบอยู่ อย่างไร แล้วเหตุไรจึงยังไม่จัดการให้เขาออกไปเสีย เพื่อหาคนที่ประพฤติดีกว่ามาทำงาน เป็นการที่จะได้ทั้งคนดีและเงินเดือนก็จ่ายน้อยกว่าด้วย สำหรับผู้อื่นนั้นจะทำเช่นว่าก็เป็น การถูกต้องเพื่อประสิทธิภาพของกิจการ แต่ฉันเป็นพุทธมามกะยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม และเมตตาธรรม เพราะคนพวกนี้มีลูกมีเมีย บางคนก็มีแม่ ที่ต้องเลี้ยงดูอุปการะในฐานะ ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ความประพฤติของเขาไม่น่าจะให้โทษ ฉะนั้น ถ้าถูกลงโทษไล่ออก ความเดือดร้อนของทางครอบครัวก็ต้องเกิดขึ้นตามมาทันที อีกหลายชีวิตจะต้องรับ ความลำบากยิ่งขึ้น ฉันไม่ปรารถนาจะให้เป็นที่ไปด้วยการกระทำด้วยความเด็ดขาดอย่างนั้น เลย ประการแรกที่ผมจะทำก็คือ แสดงตนว่า ฉันได้รู้เห็นเหตุการณ์อันเกี่ยวกับความประพฤติ ของเขา และให้คำแนะนำตักเตือน เมื่อตักเตือนแล้วก็ค่อยสืบต่อไป โดยมากเมื่อตักเตือน แล้วก็ทำให้สำนึกตัวในความผิดกลับใจได้ และยิ่งรู้ว่าตนเองอยู่ในสายตาของผู้เป็นนายคอย ดูแลความเคลื่อนไหวอยู่ทุกระยะก็เกิดความเกรงใจ กลับตัวกลับใจเป็นคนรักลูกรักเมีย การเที่ยวเตร่สุรุษสุรายก็บรรเทาลงได้ เพราะได้คิดว่าถ้าต้องการว่างงาน ก็หมายถึงความอดอยากและลำบากด้วยประการต่าง ๆ คนเช่นนี้ควรได้รับการให้อภัยและสรรเสริญ

บุคคลอีกจำพวกหนึ่ง เมื่อได้รับคำตักเตือนแล้ว มิใช่แต่เพียงทำเฉยไม่ยอมกลับ ตัวกลับชาติเตียนนินทาเมื่ออยู่ลับหลังนายจ้าง บ่นว่าด้วยเรื่องร้ายแปกประการ บางคนว่า

พ่อแม่ยังไม่กล้ามาว่ามาบังคับ คนอื่นดีวิเศษอย่างไรจะมีสิทธิ์มาบังคับได้ เขาหาว่าไม่ว่าคำ ตักเตือนนั้นมีความเมตตาปรารถนาดีมีคุณค่าสูง เขาจะหวังสิ่งเหล่านี้ได้จากใครถ้าหากผู้ที่เป็นพ่อแม่ก็ให้ไม่ได้ หรือเมื่อให้ก็ไม่รับ ถ้าเขาไม่ติดอยู่ในอารมณ์ใฝ่ต่ำแล้วจะเห็นคุณค่า ของคำเตือน ฉะนั้น เมื่อเตือนครั้งแล้วครั้งเล่ายังไม่ได้เกิดผลดีขึ้น ฉันทก็ต้องวางใจเป็น อุเบกขา จัดการไปตามที่เห็นสมควรเพื่อเป็นการป้องกันหาชนะของส่วนรวมก็ต้องรับกรรม ที่ตนได้ทำไว้ ส่วนผู้ที่ประพฤติดีขยันทั้งนอกและในเวลาทำงานของหน้าที่เมื่อได้ประสบ ความลำบาก บุคคลนี้สมควรจะได้รับความอุปการะช่วยเหลือเพราะคุณงามความดีเป็น เครื่องตอบแทน

เธอเป็นผู้มีกตัญญูต่อผู้มีคุณ เอาใจใส่ดูแลมารดาป่วยไข้ ปกครองเลี้ยงดูให้ การศึกษาแก่น้องด้วยความรักและเมตตา ขยันต่อการทำงานไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าและลับหลัง นายมีความสุจริตต่อหน้าที่ ฉันทไม่ขึ้นเงินเดือนให้เธอทั้งที่เธอทำงานด้วยความขยันขันแข็ง มาเป็นปีๆ เธอก็ไม่ได้แสดงความน้อยใจบ่นนินทาหรือแสดงความขยันให้น้อยลง คงทำงานด้วยความอดทนมั่นคงเช่นเดิม แม้จะมีใครชวนให้ร่วมนินทา เธอก็ไม่ยอมร่วมเช่นคนอื่นบางคน ฉันทรู้ดี ฉันทรู้ว่าเธอเป็นผู้ที่มั่นอยู่ในความกตัญญู ดังที่ฉันทให้ความช่วยเหลือเมื่อมารดาป่วย ขณะที่กำลังเป็นทหารอยู่ และการที่ไม่ขึ้นเงินเดือนให้ก็เพราะต้องการศึกษาจิตใจของเธอว่า จะมีความรู้สึกรอดทนมีจิตใจหนักแน่นเพียงไร และฉันทก็ทราบอยู่ว่าทางบ้านของเธอในเวลา นั้นก็ยังไม่มีความเดือดร้อนอย่างไร และเป็นการผ่อนบรรเทาความอิจฉาริษยาของผู้อื่นที่มี ต่อเธอให้หมดไป หวังว่าเธอคงจำได้ที่เก็บซองธนบัตรที่ฉันททำตก เธอเอามาวางบนโต๊ะ ทำงาน ฉันทก็รู้ว่าเธอไม่ได้เปิดดูว่าในนั้นมีอะไรอยู่บ้าง เธอเป็นคนดีที่ไม่ยอมทำตนเป็นคน สอดส่องสอดเห็นเหมือนคนอื่น เพราะฉันททำเครื่องลับหมายไว้ ถ้าใครเปิดซองออกดูฉันทจะต้อง ทราบได้ทันที ทั้งหมดนี้มันเป็นแผนการณของฉันทเหมือนกัน พฤติการณ์ของเธอเหล่านี้ ทำ ให้ฉันทมีความเอ็นดูรักใคร่เธอเหมือนลูกหลานของฉันท เพราะฉะนั้น ความดีของเธอจึงควรมี รางวัลเป็นการตอบแทน ดังที่ฉันทได้จัดการตามที่เธอเห็นปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ และฉันทมีความสบายใจ หมดหวัง เมื่อทุกอย่างที่ฉันทปรารถนาได้ถึงมือของเธอโดยเรียบร้อย และฉันทก็เป็นสุขใจใน บั้นปลายของชีวิต และฉันทจะตายอย่างมีความสุข ฉันทมั่นใจว่าฉันทได้กระทำให้สิ่งที่ถูกต้องในสิ่งที่ ฉันทพอใจทุกอย่างแล้ว ประการสุดท้ายที่ฉันทจะขอเธอในจดหมายนี้ก็คือ ขอให้เธอรักษา ความดี และทำความดีไว้ให้เพิ่มพูน ความดีนั้นจะสนองตลอดไป เธอก็ยังเป็นใสดอยู่และ เธอก็มีฐานะที่จะมีครอบครัวได้แล้ว แต่เสียใจฉันทไม่ได้มีโอกาสที่จะอยู่เห็นความเจริญของ ครอบครัวเธอ แต่ฉันทจะอวยพรให้เธอจงได้ประสบคู่ครองที่ถูกใจมีคุณธรรมความดีเสมอด้วย ตัวเธอ และจงมีความสุขความเจริญตลอดไป

จากผู้มีความรักและความหวังดีต่อเธอ

ต่อจากนั้นมา 2-3 วัน ขณะที่ข้าพเจ้านั่งรับประทานอาหารเช้า เสียงวิทยุภาคเช้า กำลังออกอากาศด้วยเพลงและข่าว แล้วก็ถึงรายการพิเศษต่าง ๆ ทันใดนั้นข้าพเจ้ารู้สึก เสียวูบเข้าหัวใจ ประหนึ่งสายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงมาแล้วข้าพเจ้าก็มีอาการหน้ามืดล้มจากโต๊ะ อาหารสุ่มพื้นแล้วก็ปราศจากความรู้สึก.....

มารู้ตัวเมื่อเห็นมารดาและน้อง ๆ มาห้อมล้อม ข้าพเจ้าไม่สนใจว่าจะเป็นใครบ้าง น้ำตาข้าพเจ้าไหลพร่างพรูอย่างสุดฝืน เหลือที่จะหักความเศร้าโศกเสียใจไว้ได้ นายได้จาก ข้าพเจ้าไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ นายผู้มีความเมตตาปรานีไว้สำหรับไม่เฉพาะเพียงแต่ ข้าพเจ้าหากแต่ความกรุณาของนายนั้น ยื่นให้แก่ทุกคนที่เป็นผู้น้อยในใต้บังคับบัญชาที่ทำความดีให้ท่านเห็นใจ ขอวิญญานที่เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมอันประเสริฐจงสถิต ณ สุกตภพเกิด ข้าพเจ้าเป็นลมเพราะได้ยินวิญญูประกาศข่าวมรณกรรมของนายผู้มีใจอารี บัดนี้นายที่ข้าพเจ้า รักยิ่งชีวิต นายที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือสูงสุด นายเหมือนพระที่ข้าพเจ้าเคารพบูชาด้วยใจ บริสุทธิ์ นายเหมือนบิดาบังเกิดเกล้าของข้าพเจ้า บัดนี้ ท่านได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับคืน มาอีกแล้ว ข้าพเจ้าจะหาคนใจดีอย่างนายไม่พบอีกแล้วในชาตินี้ ข้าพเจ้าสะอื้นร้องไห้เหมือน เด็กทารกอย่างหมดขางอาย มารดาและน้องต่างก็พากันร้องไห้อาลัยนาย ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคย รู้จักและเห็นตัวนายของข้าพเจ้ามาก่อนเลย แต่ทุกคนรู้จักแต่ความดีที่นายได้แผ่ความเมตตา กรุณาให้มาเท่านั้น

พอความเศร้าโศกค่อยบรรเทาลงบ้าง ข้าพเจ้าได้ตัดสติใจ แล้วก็ทรุดตัวลงกราบ มารดาแล้วบอกว่า ข้าพเจ้าจะขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อบุญกุศล อันบริสุทธิ์ที่จะได้อุทิศให้แก่ นาย เพราะท่านก็ได้สิ้นบุญไปแล้ว เราไม่มีโอกาสที่จะตอบแทน พระคุณของท่านโดยตรงได้ ขอให้อนุโมทนาและอนุญาตให้ข้าพเจ้าได้บวชตามความประสงค์ ด้วย มารดาอุบสีระของข้าพเจ้าด้วยความรักและเอ็นดูบอกว่า ท่านเห็นชอบและอนุญาต ให้ตามความประสงค์ ขออนุโมทนาด้วยเป็นอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่าข้าพเจ้าคิดดีแล้วถูกแล้ว ที่จะตอบแทนพระคุณนายด้วยวิธีอันสูงด้วยปัญญาอย่างนี้ ความดีที่ท่านนี้ไม่มีวันสูญสิ้น และ ท่านเองจะไว้ทุกข์ให้กับนายเป็นเวลานาน 6 เดือน ความดีที่แล้วมาได้สนองให้ท่านตาเห็น แล้ว ขอให้มีความสุขความเจริญ ๆ ยิ่งเถิด ข้าพเจ้าก็ก้มลงกราบรับพรของมารดาด้วยความ ตื้นตันใจเป็นอย่างยิ่ง

จดหมายฉบับนั้นเป็นจดหมายที่เขียนด้วยลายมือของนายครั้งสุดท้าย ก่อนจะ ถึงวาระสุดท้ายของท่าน ข้าพเจ้านำเอาไปบรรจุหีบอย่างดีเก็บไว้บนที่สูง สำหรับกราบไหว้ สักการะบูชาแทนตัวนายของข้าพเจ้าตราบเท่าทุกวันนี้ เพราะนอกจากจะเป็นอนุสรณ์ให้

รำลึกถึงนายแล้วยังบรรจุข้อความอันมีค่าอย่างสั้นเหลือ ควรแก่การกำหนดจดจำสำหรับ
บุคคลทั้งที่เป็นนายจ้างและลูกจ้าง โดยเฉพาะสำหรับตัวข้าพเจ้าเอง จดหมายฉบับนี้ทรง
คุณค่าอันสูงล้ำเหมือนหนึ่งมรดกชั้นสุดท้าย ที่นายมอบไว้ให้ก่อนตาย

ข้าพเจ้าเห็นว่า เรื่องราวของท่านผู้นี้ยังสาระประโยชน์ในเชิงอุทาหรณ์เป็นเครื่อง
เตือนใจแก่บรรดาบุคคลผู้อยู่ในฐานะดังท่านเจ้าของเรื่องได้กล่าวไว้ จึงนำมาเสนอท่านผู้อ่าน